

BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE OKUL - BABA İLİŞKİSİ SCHOOL-FATHER RELATION IN EARLY CHILDHOOD PERIOD IN TERMS OF SOME VARIABLES

Derya ATABEY *

Öz

Bu araştırma, erken çocukluk döneminde okul- baba ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ankara il merkezinde yer alan bağımsız anaokullarına devam eden çocukların babaları araştırmanın evrenini, her sınıftan rasgele seçilen üç çocuğun babası toplam 393 baba ise araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ve Tezel Şahin ve Atabey (2014) tarafından geliştirilen "Öğretmen Aile İletişim ve İşbirliği Ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 20 paket programı ile analiz edilmiş ve ilişkiisel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Okul-baba ilişki düzeyi "Alt- Üst %27" lik dilimler kullanılarak belirlenmiştir. "Üst %27"lik dilim yüksek, "Alt %27"lik dilim düşük ve "Arada kalanlar" ise orta seviye olarak tanımlanmıştır. Bazı değişkenler ile okul-baba arasındaki ilişkinin belirlenmesi için "Mann - Whitney U", "Kruskal -Wallis H" testlerinden ve "Korelasyon" analizinden yararlanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak 0,05 alınmıştır. Araştırma sonucunda; babaların % 19.593'nün düşük, % 60.560'nun orta, % 19,847'sinin yüksek düzeyde pozitif iletişim gerçekleştirdikleri, % 24.682'sinin düşük, %56.489'nun orta, % 18.830'nun yüksek düzeyde öğretmenlerin beklentilerini karşıladığı, % 23.155'nin düşük, %58.779'nun orta, % 18.066'sının yüksek düzeyde işbirliği yaptığı tespit edilmiştir. Babanın medeni durumunun, "İletişim", "Beklenti", "İşbirliği" düzeylerinde, babanın yaşının, "İletişim" düzeyinde, anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısının, "Beklenti" düzeyinde etkili olduğu saptanmıştır. Babanın öğrenim durumunun, annenin çalışma durumunun ve babanın gelirinin "İletişim", "Beklenti", "İşbirliği" düzeylerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları doğrultusunda eğitimcilere, ailelere ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Baba, Çocuk, Okul Öncesi, Okul Aile İletişim ve İşbirliği.

Abstract

The current study was carried out to investigate the relation between school and father in early childhood period in terms of some variables. The population of the study was made up of fathers of the children attending to independent kindergartens in the city centre of Ankara and the sampling of the research was comprised of total 393 fathers of three children chosen from each class randomly. As the data collection tool, "Personal Information Form" and "Teacher Family Communication and Cooperation Scale" developed by Tezel Şahin and Atabey (2014) were used. The data obtained was analysed with the package program of SPSS 20 and correlational research method was used. School-Father relation level was determined as "Above and Below 27% Segments". "Above 27% segment" was defined as high, "Below 27% Segment" was defined as low and those in between them were defined as "Medium level". In order to determine the relation between school and father through some variables, "Mann-Whitney U", "Kruskal-Wallis H" tests and "Correlation" analysis were benefitted. As the significance level, 0.05 was taken. At the end of the research, it was found that 19.593% of the fathers realized positive communication at low level, 60.560% at medium level and 19.847% at high level; 24.682% of fathers met the expectations of teachers at low level, 56.489% at medium level, 18.830% at high level; 23.155% of fathers made cooperation at low level, 58.779% at medium level and 18.066% at high level. It was also found that the marital status of father had an effect on "Communication", "Expectation", "Cooperation" levels; the age of father had an effect on "Communication" level; the number of household living in the family other than parents and children had an effect on "Expectation" level. It was determined that the education status of father, the working condition of mother and the income of father did not have an effect on the levels of "Communication", "Expectation", "Cooperation. In line with the results of the research, some recommendations were given to educators, families and researchers.

Keywords: Father, Child, Preschool, School Family Communication and Cooperation.

1. GİRİŞ

Erken çocukluk, bireyin gelişiminin en üst düzeyde gerçekleştiği ve yaşamın ilerleyen yılları için temel oluşturan en önemli dönemdir (Naomee, 2013: 158). Yaşamın en önemli ve en kritik bu döneminde çocuğun ilk yaşam ortamı, içinde bulunduğu çevre ve bu çevreyi oluşturan anne ve babalar çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesi ve büyümesi için son derece önemlidir (Taşkın, 2011: 43). Çocuklar ilk eğitim deneyimlerini ailede kazanırlar ve kurumsal eğitimin ilk kademesi olan okul öncesi eğitime başlarlar (Yazar vd., 2008: 234). Erken çocukluk yıllarında ev ve okul ilişkisi eğitimciler ve aile arasındaki formal ve informal bağlantılardır (Akt. Harvard Family Research Project, 2006: 2) ve okul öncesi eğitim aileden soyutlanmış biçimde düşünülemez (Yazar vd., 2008: 234).

Erken yıllarda kazanılan deneyimler bütün okul yaşantısını etkileyebileceği için çocukların güçlü bir başlangıç yapmaları sağlanmalıdır (Akt. Galindo ve Sheldon, 2012: 90). Güçlü bir başlangıcın yapılması için

* Yrd. Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, e posta: deryaatabey1982@gmail.com

öncelikle öğretmen ve aile üyelerini birbirlerini tanımalı, bunun ön koşulu olarak pozitif iletişim kurmalı, birbirlerinin beklentilerini bilmeli ve işbirliği içinde çalışabilmelidirler.

Aile ile birlikte çalışılmaya en çok ihtiyaç duyulan erken çocukluk döneminde (Naomee, 2013: 158) okul ve aile arasındaki iletişim, okul ve aile tarafından karşılıklı olarak başlatılmalı, zamanında ve sürekli olmalı, hem evde hem de okulda çocuklara yönelik hedeflerin oluşturulması için işbirliği yapılmalıdır (Halgunseth vd., 2009: 3-4). İşbirliğinin yapılabilmesi için öğretmen ve aileler işbirliği yapmayı karşılıklı olarak istemelidir (Bayraktar vd., 2016: 758). Pozitif okul aile ilişkilerinin aileler, öğretmenler ve çocuklar için bir çok faydası bulunmaktadır.

Pozitif okul aile ilişkileri ailelere sosyal destek sağlar ve ailelerin bilgilerini güçlendirerek (Akt. Mitchell vd., 2006: 3) bilgi, davranış ve tutumlarında istedik değişiklikler oluşturur (Yazar vd., 2008: 238). Hem çocuklarıyla kuracakları iletişimin niteliğini hem de okul ile gerçekleştirecekleri işbirliği ile çocukların akademik başarısını önemli ölçüde etkilemelerine neden olduğu için çocuklarının başarılarını çok yönlü olarak desteklemelerini sağlar (Aslanargun, 2007: 120). Okul programı hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını ve okul deneyimlerine aşina olmalarını, (Harvard Family Research Project, 2006: 3) çocuğunun eğitimiyle ilgili karar verme süreçlerine katılmalarını, (Halgunseth vd., 2009: 3) çocuğunun gelişimini takip edebilmelerini, çocuğuna verilen eğitimi evde desteklemelerini sağlar (Bayraktar vd., 2016: 756). Çocukların gelecekteki okul yaşantılarına katılmaları için bir aşama oluşturur (Akt. Harvard Family Research Project, 2006: 3).

Öncelikle model olmalarından dolayı ebeveynin okuldaki varlığı çocukların okulun önemini kavramalarına neden olur (Harvard Family Research Project, 2006: 3). Dolayısıyla ebeveynleri okul öncesi eğitim kurumlarıyla iletişim ve işbirliği içinde olan çocuklar, akranları ve yetişkinler ile daha olumlu etkileşim içine girerler (Akt. Harvard Family Research Project, 2006: 3). Öğretmenlerinin ve ailelerin birlikte yakından çalıştıklarını gören çocuklar devamlılık duygusunu kazanırlar ve güvenli ve güvenilir bir ortamda öğrenme ve büyümeyi deneyimlerler (Akt. Mitchell vd., 2006: 3). Algıları ve öğrenme fırsatları artan çocuklar, (Akt. Mitchell vd., 2006: 3) gelecekte daha başarılı, (Yavuz Konokman ve Yokuş, 2016: 179) bilişsel, sosyal ve duygusal olarak daha güçlü bireyler olurlar (Tekin, 2012: 739).

Öğretmenler ve aileler arasındaki pozitif ilişkiler yetişkinlerin bilgilerinin artmasına imkan verir (Akt. Mitchell vd., 2006: 3). Öğretmenler, çocuk hakkında önemli bir bilgi kaynağına ulaşırlar (Tekin, 2012: 739). Aileler ve öğretmenler pedagojik amaçlarını paylaştıklarında çocukların öğrenmeleri ve gelişimleri daha güçlü bir şekilde desteklerler (Mitchell vd., 2006: 5). Evde verilen eğitimin okulda, okulda verilen eğitimin evde desteklenmesi eğitimde bütünlük ve devamlılığın oluşmasını sağlar.

Hem dünyada hem de Türkiye’de, çocuğun bakımını ve eğitimi üstlenen, öncelikle sorumlu olan ve önemi vurgulanan bireyler anneler olmuş, babaların çocuklarının yaşamlarındaki rolü ve önemi geriplanda kalmıştır (Taşkın, 2011: 43). Ebeveyn çocuk ilişkisi üzerine yapılan çalışmaların birçoğunda baba çocuk ilişkisinden daha çok anne çocuk ilişkisi üzerine odaklanılmıştır (Driscoll ve Pianta, 2011: 6). Dolayısıyla anne ile ilgili yoğun bir literatür oluşurken baba ile ilgili oluşan literatür sınırlı sayıda kalmış (Taşkın, 2011: 43) ve aile eğitim programlarının hedef kitlesi genellikle anneler olmuştur (Ersan, 2015: 52).

Sosyal standartların zamanla değişmesi, kadınların iş hayatında daha çok yer alması, beklentiler, boşanmalardaki artış babanın rolünü hızlı bir şekilde değiştirmiştir (Taşkın, 2011: 44). Dolayısıyla son yıllarda babaların çocuklarının sağlıklı gelişimlerdeki rolü vurgulanmakta, babaların çocuklarının yetiştirilmesine daha çok katıldıkları ve çocuklarının iyi oluşlarında pozitif etkiyi sağladıkları görülmektedir (Dimitriadi vd., 2015: 39). Araştırmalar, babaların davranışlarının çocuklarının yaşamlarındaki önemli farklılıklara yol açtığına inandıkları zaman daha fazla eğitici davranışlarda bulduklarını vurgulamakta (Akt. Hwang vd., 2014: 2) ve yapılan çok yönlü çalışmalar babaların pozitif ebeveynliği ile çocukların bilişsel, sosyal, duygusal gelişimleri ve ruh sağlıkları arasındaki kalıcı ilişkiyi göstermektedir (Akt. Pruett vd., 2017: 399).

Destekleyici babaların, çocuklarının davranış, duygusal, psikolojik, sosyal, bilişsel, akademik gelişimlerinde benzersiz etkileri vardır (Behson ve Robbins, 2016: 1; Tekin, 2012: 746) ve yaşamlarında pozitif farklılıklar oluştururlar (Hwang vd., 2014: 2). Baba katılımının arttığı başarılı eğitim programları ise çocukların davranışlarında olumlu değişikliklere neden olmaktadır (Akt. Fogarty ve Evans, 2009: 2).

Babaların çocuklarının yaşamlarındaki eşsiz rollerinin ve bu role ilişkin davranışlarının kültürel değerlerle aktararak belirlenmesi oldukça zordur. “Baba olmak”, “Etkili baba olmak” ile ilgili bilgilerin kazandırılması için eğitim programlarının düzenlenmesi ve bu programların çocuklar üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması önemlidir, (Ersan, 2015: 52- 53) ancak literatür incelendiğinde sınırlı sayıda baba- okul ilişkisine dair araştırmanın yapıldığı, çocuğun gerek bakımı gerekse eğitiminden birinci derecede annelerin

sorumlu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla babaların okul ile ilişkilerinin belirlenmesi ve bu ilişkilerini etkileyen değişkenlerin tespit edilmesi amacıyla bu araştırmanın gerçekleştirilmesine gereksinim duyulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, erken çocukluk döneminde okul- baba ilişkilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Alt amaçlar,

- Babaların okul ile gerçekleştirdikleri ilişkiler ne düzeydedir?
- Okul- baba ilişkisi babanın medeni durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Okul- baba ilişkisi babanın öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Okul- baba ilişkisi annenin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Okul- baba ilişkisi babanın yaşına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Okul- baba ilişkisi babanın aylık gelirine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Okul- baba ilişkisi anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, erken çocukluk döneminde okul- baba ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi amacıyla gerçekleştirildiği için bu çalışmada ilişkisel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Fraenkel ve Wallen, 2009: 14-15).

Evren ve Örneklem

Ankara il merkezinde yer alan bağımsız anaokullarına devam eden çocukların babaları araştırmanın evrenini, her sınıftan rasgele seçilen üç çocuğun babası toplam 393 baba ise araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. 131 öğretmen, sınıflarından rasgele seçtikleri üç çocuğun babasına ilişkin "Öğretmen Aile İletişim ve İşbirliği Ölçeğini", seçilen aynı üç çocuğun babası ise kişisel bilgi formunu doldurmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak; araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgilere ait soruların yer aldığı "Kişisel Bilgi Formu" ve Tezel Şahin ve Atabey (2014) tarafından geliştirilen "Öğretmen Aile İletişim ve İşbirliği Ölçeği" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

"Kişisel Bilgi Formu" nda; babanın medeni durumu, babanın öğrenim durumu, babanın çalışma durumu, annenin çalışma durumu, babanın yaşı, babanın aylık geliri, anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Öğretmen Aile İletişim ve İşbirliği Ölçeği

"Öğretmen Aile İletişim ve İşbirliği Ölçeği", ebeveynlerin okul öncesi eğitim kurumuyla olan ilişkilerini öğretmen görüşlerine göre değerlendiren bir ölçme aracıdır. Bu çalışmada, babaların okul öncesi eğitim kurumuyla olan ilişkilerinin değerlendirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Ölçek "Her zaman", "Çoğunlukla", "Arasıra", "Nadiren", "Hiçbir zaman" maddelerini içeren 5' li likert tipi derecelendirme ölçeği şeklindedir. "İletişim" ile ilgili 12 madde, "Beklenti" ile ilgili 6 madde, "İşbirliği" ile ilgili 19 madde ve "Aile Katılımı" ile ilgili 19 madde olmak üzere toplam 4 alt boyut ve 56 maddeden oluşmaktadır. Bu araştırma kapsamında "İletişim", "Beklenti", "İşbirliği" alt boyutları kullanılmıştır. "İletişim" alt boyutunda; "Güler yüzlüdür", "Çocuğunu alıp bırakma zamanlarında selamlaşır" gibi maddeler, "Beklenti" alt boyutunda; "Görüşmek istediğim zamanlarda görüşmeye açıktır", "Yapılan etkinliklerle ilgili bilgi almaya isteklidir" gibi maddeler, "İşbirliği" alt boyutunda; "Çocuklar veya sınıf ile ilgili bir karar alırken karar verme sürecine katılır", "Yaptığım çalışmalarını destekler" gibi maddeler yer almaktadır. 12 maddeden oluşan "İletişim" alt boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,965, 6 maddeden oluşan "Beklenti" alt boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,872, 19 maddeden oluşan "İşbirliği" alt boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,963 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik katsayılarının yeterli düzeyde olduğu görülmektedir. Ölçek anasınıflarında görev alan öğretmenlere, öğretmenlerden bilgi alınarak (formu doldurmaları yolu ile) uygulanmaktadır.

Verilerin Toplanması

Erken çocukluk döneminde, okul- baba ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi amacıyla öncelikle Ankara il merkezinde yer alan anaokullarının listesi elde edilmiştir. Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmış, ilgili okulun müdürü ve okul öncesi öğretmenleriyle görüşülerek,

araştırmanın amacı ve formların doldurulması ile ilgili bilgi verilmiştir. Öğretmen ile birlikte kararlaştırılan tarihte, doldurulmuş olan formlar öğretmenden teslim alınmıştır. Toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak istatistiksel analizleri yapılmıştır.

Verilerin İstatistiksel Analizi

“Kişisel Bilgi Formu” ve “Öğretmen Aile iletişim ve İşbirliği Ölçeği” ile elde edilen veriler SPSS 20 paket programı ile analiz edilmiştir. Değişkenlerin normal dağılımdan gelme durumları araştırılırken, birim sayıları nedeniyle Shapiro Wilk’s’ den, normal dağılımdan gelmeyen değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken, Spearman’s korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Okul- baba ilişki düzeyi “Alt- Üst %27” lik dilimler kullanılarak belirlenmiştir. “Üst %27”lik dilim yüksek, “Alt %27”lik dilim düşük ve “Arada kalanlar” ise orta seviye olarak tanımlanmıştır. Gruplar arasındaki farklılıklar incelenirken değişkenlerin normal dağılımdan gelmemesi nedeniyle Mann Whitney U” ve “Kruskal Wallis-H” testlerinden yararlanılmıştır. Korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmış; $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı bir ilişkinin olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirtilmiştir.

3. BULGULAR

Tablo 1’de demografik özelliklere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1’de demografik özelliklere ilişkin dağılım incelendiğinde; babaların % 97,2’sinin eşiyile birlikte, % 2,8’nin ayrı olduğu, babaların % 0,51’nin ilkököl, % 2,29’nun ortaokul, % 74,55’nin lise, % 21,88’nin üniversite, % 0,76’sının yüksek lisans / doktora mezunu olduğu, % 99,75’nin çalıştığı, % 0,25’nin çalışmadığı, annelerin %17,56’sının çalıştığı, % 82,44’nün çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 1: Demografik Özelliklere İlişkin Dağılım Tablosu

		n	%
Babanın medeni durumu	Anne-baba birlikte	382	97,2
	Anne-baba ayrı	11	2,8
	Toplam	393	100
Babanın öğrenim durumu	İlkokul mezunu	2	0,51
	Ortaokul mezunu	9	2,29
	Lise mezunu	293	74,55
	Üniversite mezunu	86	21,88
	Yüksek lisans/doktora mezunu	3	0,76
	Toplam	393	100
Babanın çalışma durumu	Evet	392	99,75
	Hayır	1	0,25
	Toplam	393	100
Annenin çalışma durumu	Evet	69	17,56
	Hayır	324	82,44
	Toplam	393	100

Tablo 2’de babanın yaşı, babanın aylık geliri, anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2: Babanın Yaşı, Babanın Aylık Geliri, Anne-Baba ve Çocuklar Dışında Ailede Sürekli Yaşayan Kişi Sayısına İlişkin Dağılım Tablosu

	n	Mean	Median	Min	Max	ss
Babanın yaşı	393	29,06	28	20	56	5,6
Babanın aylık geliri	393	2702,33	2000	1000	20000	1793,5
Anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı	67	1,19	1	1	3	0,47

Tablo 2 incelendiğinde; babaların yaş ortalamasının 29,06, en düşük yaşa sahip babanın 20, en yüksek yaşa sahip babanın 56 yaşında olduğu, babaların aylık gelir ortalamasının 2702,33, en düşük gelire sahip olan babanın 1000 TL, en yüksek gelire sahip babanın 20000 TL gelire sahip olduğu, anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısının ortalamasının 1,19, en az tek, en çok üç kişinin yaşadığı görülmektedir.

Tablo 3’te ölçekten alınan puanlara ilişkin dağılımlar yer almaktadır.

Tablo 3: Ölçek Puanlarına İlişkin Dağılım Tablosu

	n	Mean	Median	Min	Max	ss
--	---	------	--------	-----	-----	----

İletişim	393	46,88	47	36	60	4,69
Beklenti	393	24,15	24	14	30	2,64
İş birliği	393	76,08	76	57	93	5,17

Tablo 3'te ölçekten alınan puanlara ilişkin dağılım incelendiğinde; babaların "İletişim" ortalama puanının 46,88, "Beklenti" ortalama puanının 24,15, "İşbirliği" ortalama puanının 76,08 olduğu görülmektedir.

Tablo 4'te ölçekten alınan puanların düzeylerine göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4: Ölçekten Alınan Puanların Düzeylerine Göre Dağılım Tablosu

	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İletişim	77	19,593	238	60,560	78	19,847	393	100
Beklenti	97	24,682	222	56,489	74	18,830	393	100
İşbirliği	91	23,155	231	58,779	71	18,066	393	100

Tablo 4'te ölçekten alınan puanların düzeylerine göre dağılım tablosu incelendiğinde; babaların % 19.593'nün düşük, % 60.560'nun orta, % 19,847'sinin yüksek düzeyde pozitif iletişimi gerçekleştirdikleri, % 24.682'sinin düşük, %56.489'nun orta, % 18.830'nun yüksek düzeyde beklentileri karşıladığı, % 23.155'nin düşük, %58.779'nun orta, % 18.066'sının yüksek düzeyde işbirliği yaptığı görülmektedir.

Tablo 5'te babanın medeni durumuna göre okul- baba ilişkisine yönelik Mann Whitney U testi sonucu yer almaktadır.

Tablo 5: Babanın Medeni Durumuna Göre Okul- Baba İlişkisine Yönelik Mann Whitney U Testi Sonucu

	Babanın medeni durumu	Mann Whitney U Testi								
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	z	p
İletişim	Anne-baba birlikte	382	46,96	47	36	60	4,67	199,24		
	Anne-baba ayrı	11	43,91	44	37	53	4,25	119,05	-2,315	0,021*
	Toplam	393	46,88	47	36	60	4,69			
Beklenti	Anne-baba birlikte	382	24,19	24	14	30	2,62	198,94		
	Anne-baba ayrı	11	22,64	22	18	29	3,07	129,55	-2,012	0,044*
	Toplam	393	24,15	24	14	30	2,64			
İşbirliği	Anne-baba birlikte	382	76,16	76	57	93	5,1	199,25		
	Anne-baba ayrı	11	73,18	72	62	89	6,79	118,73	-2,326	0,02*
	Toplam	393	76,08	76	57	93	5,17			

*p<0,05

Tablo 5'te babanın medeni durumuna göre okul- baba ilişkisine yönelik Mann Whitney U testi sonucu incelendiğinde; "İletişim" puanlarına bakıldığında, anne ve babanın birlikte olduğu ailelerde babaların, "İletişim" ortalama puanının 46,96, ayrı olduğu ailelerde babaların, "İletişim" ortalama puanının 43,91 olduğu görülmektedir. Babanın medeni durumuna göre "İletişim" puanları karşılaştırıldığında birlikte olanların ayrı olanlara göre ortalama puanının anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir (p<0,05).

"Beklenti" puanlarına bakıldığında; anne ve babanın birlikte olduğu ailelerde babaların, "Beklenti" ortalama puanının 24,19, ayrı olduğu ailelerde babaların, "Beklenti" ortalama puanının 22,64 olduğu görülmektedir. Babanın medeni durumuna göre "Beklenti" puanları karşılaştırıldığında birlikte olanların ayrı olanlara göre ortalama puanının anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir (p<0,05).

İşbirliği puanlarına bakıldığında; anne ve babanın birlikte olduğu ailelerde babaların, "İşbirliği" ortalama puanının 76,16, ayrı olduğu ailelerde babaların, "İşbirliği" ortalama puanının 73,18 olduğu görülmektedir. Babanın medeni durumuna göre "İşbirliği" puanları karşılaştırıldığında birlikte olanların ayrı olanlara göre ortalama puanının anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir (p<0,05).

Tablo 6'da babanın öğrenim durumuna göre okul- baba ilişkisine yönelik Kruskal Wallis H testi sonucu yer almaktadır.

Tablo 6: Babanın Öğrenim Durumuna Göre Okul- Baba İlişkisine Yönelik Kruskal Wallis H Testi Sonucu

	Babanın öğrenim durumu	Kruskal Wallis H Testi								
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	H	p
İletişim	Ortaokul mezunu ve altı	11	48,45	48	45	54	3,56	239,73		
	Lise mezunu	293	46,82	47	36	60	4,71	197,85	2,035	0,362
	Üniversite mezunu ve üzeri	89	46,87	46	36	60	4,74	188,92		
	Toplam	393	46,88	47	36	60	4,69			

Beklenti	Ortaokul mezunu ve altı	11	25,18	25	22	30	2,86	230,91		
	Lise mezunu	293	24,17	24	14	30	2,74	199,27	2,068	0,356
	Üniversite mezunu ve üzeri	89	23,94	24	17	30	2,27	185,32		
	Toplam	393	24,15	24	14	30	2,64			
İşbirliği	Ortaokul mezunu ve altı	11	78,64	77	68	89	6,96	242,14		
	Lise mezunu	293	75,93	76	57	93	5,3	194,35	1,978	0,372
	Üniversite mezunu ve üzeri	89	76,24	76	62	93	4,4	200,14		
	Toplam	393	76,08	76	57	93	5,17			

Tablo 6'da babanın öğrenim durumuna göre okul- baba ilişkisine yönelik Kruskal Wallis H testi sonucu incelendiğinde; babanın öğrenim durumunun, "İletişim", "Beklenti", "İş birliği" ortalama puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 7'de annelerin çalışma durumuna göre okul- baba ilişkisine yönelik Mann Whitney U testi sonucu yer almaktadır.

Tablo 7: Annelerin Çalışma Durumuna Göre Okul- Baba İlişkisine Yönelik Mann Whitney U Testi Sonucu

		Çalışma Durumu					Mann Whitney U Testi			
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	z	p
İletişim	Evet	69	46,62	46	36	60	4,97	185,59		
	Hayır	324	46,93	47	36	60	4,63	199,43	-0,922	0,357
	Toplam	393	46,88	47	36	60	4,69			
Beklenti	Evet	69	23,67	24	17	30	2,96	178,2		
	Hayır	324	24,25	24	14	30	2,56	201	-1,525	0,127
	Toplam	393	24,15	24	14	30	2,64			
İşbirliği	Evet	69	75,78	76	62	93	6,02	186,18		
	Hayır	324	76,14	76	57	93	4,98	199,3	-0,874	0,382
	Toplam	393	76,08	76	57	93	5,17			

Tablo 7'de annelerin çalışma durumuna göre okul- baba ilişkisine yönelik Mann Whitney U Testi sonucu incelendiğinde; annelerin çalışma durumunun babanın, "İletişim", "Beklenti", "İş birliği" ortalama puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 8'de babanın yaşı ile okul- baba ilişkisi arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonucu yer almaktadır.

Tablo 8: Babanın Yaşı ile Okul- Baba İlişkisi Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi Sonucu

	İletişim			Beklenti			İşbirliği		
	r	p	n	r	p	n	r	p	n
Babanın yaşı	,109*	0,031	393	-0,021	0,685	393	-0,034	0,503	393

Tablo 8'de babanın yaşı ile okul- baba ilişkisi arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi incelendiğinde; babanın yaşı ile "İletişim" puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişki aynı yönlü ancak zayıftır ($r=0,109$). Babanın yaşı arttıkça iletişim puanı da artmaktadır.

Tablo 9'da babanın aylık geliri ile okul- baba ilişkisi arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonucu yer almaktadır.

Tablo 9: Babanın Aylık Geliri ile Okul- Baba İlişkisi Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi Sonucu

	İletişim			Beklenti			İşbirliği		
	r	p	n	r	p	n	r	p	n
Babanın aylık geliri	0,004	0,945	393	-0,049	0,335	393	-0,042	0,415	393

Tablo 9'da babanın aylık geliri ile okul- baba ilişkisi arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi incelendiğinde; babanın, aylık geliri ile "İletişim", "Beklenti", "İşbirliği" puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 10'da anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı ile okul- baba ilişkisi arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonucu yer almaktadır.

Tablo 10: Anne-Baba ve Çocuklar Dışında Ailede Sürekli Yaşayan Kişi Sayısı ile Okul- Baba İlişkisi Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi Sonucu

		İletişim	Beklenti	İşbirliği
Anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı	r	-0,021	-,251*	-0,177
	p	0,864	0,04	0,152
	n	67	67	67

Tablo 10'da anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı ile okul- baba ilişkisi arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi incelendiğinde; anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı ile babaların, "Beklenti" puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişki ters yönlü ve zayıftır ($r=-0,251$). Anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı arttıkça babaların "Beklenti" puanının azaldığı saptanmıştır.

4. TARTIŞMA

Anne ve babanın birlikte olduğu ailelerde babaların öğretmenlerle daha pozitif iletişim kurmasının, öğretmenlerin beklentilerini karşılama ve işbirliği içinde çalışmasının, anne ve babanın birlikte olduklarında çocuğun sorumluluğunu birlikte üstlenmelerinden, anne ve baba ayrıldığında çocuğun velayetinin genellikle anneye verilmesinden, babanın velayeti aldığı durumlarda ise çocuk ile genellikle babaanne gibi aile yakınlarının ilgilenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Boşanma sonrasında çocuk tek ebeveynle genellikle anneye aynı evde yaşamakta, çocuğun eskisine göre her iki ebeveyniyle ilişkisi farklılaşmakta ve babanın evden ayrılmasıyla baba- çocuk ilişkisinde önemli değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Anne ve babanın çocuklarıyla ilgili sorumlulukları değişmektedir (Akt. Öngider, 2013: 143-155). Anne babanın boşanması, babanın çocuğun yaşamına katılımını olumsuz etkilemekte, babanın ebeveynlik kimliğine zarar vermektedir. Boşanan babalar ebeveyn olarak kendilerini daha az yeterli hissetmekte ve ebeveynlikten daha az doyum almaktadır (Akt. Pekel Uludağı, 2017: 79). Ayrıca anne ve baba bu dönemde zor bir süreç geçirmekte kendi sorunlarıyla başa çıkmaya çalışmaktadır. Çocuklar, velayeti almayan ebeveynleri genellikle babalarıyla ilişkilerinde niceliksel ve niteliksel azalma yaşamaktadırlar (Akt. Öngider, 2013: 143-155). Erdoğan ve Demirkasımoğlu (2010) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin, boşanmış anne ve babaların vakit bulamadıkları için okula gelemediklerini belirttikleri saptanmıştır. Öngider (2013) tarafından yapılan araştırmada, evli ailelerde babaların çocuğun psikolojik uyumu üzerinde en az anneler kadar etkili olduğu, ancak boşanmış ailelerde, babaların çocukları üzerindeki etkisinin evli ailelere göre oldukça azaldığı ve çocuğun yaşamında annenin rolünün daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kalmijn (2015) tarafından yapılan araştırmada, İngiltere, Almanya, Hollanda ve İsveç'teki ortaöğretim çağındaki çocukların boşanma sonrası babalarıyla olan ilişkileri incelenmiştir. Boşanma sonrası ilişkiler, demografik özelliklere, sosyoekonomik düzeye ve göçmen - yerli olma durumuna göre açıklanmıştır. Araştırma sonucunda, çoğu çocuğun en az haftalık olarak babalarıyla iletişim kurduğu, ancak çocukların altıda birinin babasıyla hiç görüşmediği, boşanma sonrası yüksek statüdeki babaların, düşük statüdeki babalara göre çocuğun yaşamına daha fazla katıldıkları, annenin işinin babayla olan boşanma sonrası ilişkisinde olumlu etkisi olduğu, eş-ebeveynliğin İsveç'te en yaygın olduğu, boşanma sonrası ilişkilerin İsveç'te güçlü Almanya'da ise göreceli olarak zayıf olduğu, göçmen çocukların babalarını boşanmadan sonra yerli çocuklara göre daha az gördükleri, karma evliliklerin çocuklarının özellikle babayla çok az görüştikleri saptanmıştır. Pekkarakaş (2010) tarafından yapılan araştırmada, babaların medeni durumlarına göre eğitime katılım düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığına yönelik yapılan analizler sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu, boşanmış babaların okul aile işbirliği temelli katılımlarının evli-ayrı yaşayan babalara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çatıkkaş (2008) tarafından yapılan araştırmada ise okul öncesi eğitim kurumuna giden çocukların eğitimine babalarının katılım düzeyleri ile medeni durum arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Babanın yaşı arttıkça öğretmenlerle daha pozitif iletişim kurmalarının, babalarının yaşının arttıkça babalık rolü algılarının, tecrübe, bilgi ve becerilerinin artmasından, ebeveynliğe yönelik tutumlarının daha pozitif olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Şahin ve Demiriz (2014) yaptıkları araştırmada, babaların yaşla birlikte deneyimlerinin ve çocuğa yönelik ilgilerinin arttığını dolayısıyla babaların yaşının arttıkça okul-aile iş birliği temelli katılımlarının arttığını belirtmişlerdir. Türkoğlu (2013) tarafından yapılan araştırmada, babanın yaşının artmasının babalık rolü algısını etkileyen bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Karakaş (2014) ve Çatıkkaş (2008) tarafından yapılan araştırmalarda ise babaların yaşı ile babaların eğitim - öğretim sürecine katılımı arasında bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı arttıkça, babaların öğretmenlerin beklentilerini karşılama düzeylerinin azalmasının, büyük ebeveynler hala, amca vb. gibi aile yakınlarının çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda sorumluluk almaları, babaların okul ile gerekli ilişkileri

gerçekleştirecek zamanı bulamamalarından kaynaklı olarak aile yakınlarının çocukların bakımı ve eğitimi ile daha çok ilgilenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Büyük ebeveynler, çalışmadıkları için torunlarına daha çok zaman ayırabilirler (MEGEP, 2007). Büyük şehirlerde büyük ebeveynler aile ile birlikte yaşamasalar da, annenin çalışması nedeniyle çocuğun sorumluluğunu büyük ebeveynler almaktadır (Hazer, 2011: 2). Yeşilyaprak (2004) büyükanne- büyükbabanın bebek sahibi olan çiftin yanında yatılı kalmasının çalışan annenin işini fazlasıyla kolaylaştırdığını ancak bu durumun annenin sorumluluk duygusunu azalttığını belirtmiştir.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Erken çocukluk döneminde okul- baba ilişkilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada; babaların % 19.593'nün düşük, % 60.560'nun orta, % 19,847'sinin yüksek düzeyde öğretmen ile pozitif iletişimi gerçekleştirdikleri, % 24.682'sinin düşük, % 56.489'nun orta, % 18.830'nun yüksek düzeyde öğretmenlerin beklentilerini karşıladığı, % 23.155'nin düşük, % 58.779'nun orta, % 18.066'sının yüksek düzeyde işbirliği yaptığı tespit edilmiştir.

Babanın medeni durumunun, babanın "İletişim", "Beklenti", "İşbirliği" düzeylerinde etkili olduğu, anne ve babanın birlikte olduğu ailelerde, babanın daha pozitif iletişim kurduğu, öğretmenlerin beklentilerini karşılama düzeylerinin daha yüksek olduğu ve okul aile işbirliğini daha çok gerçekleştirdikleri saptanmıştır.

Babanın yaşının, "İletişim" düzeyinde etkili olduğu, babanın yaşı arttıkça, öğretmenlerle daha pozitif iletişim kurduğu tespit edilmiştir.

Anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısının, babanın "Beklenti" düzeyinde etkili olduğu, anne-baba ve çocuklar dışında ailede sürekli yaşayan kişi sayısı arttıkça, babaların öğretmenlerin beklentilerini daha az karşıladıkları sonucuna varılmıştır.

Babanın öğrenim durumunun, annenin çalışma durumunun ve babanın gelirinin "İletişim", "Beklenti", "İşbirliği" düzeylerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Öneriler

- Eğitimcilere, sınıflarındaki çocukların babalarının okul - baba ilişkisini gerçekleştirememeye nedenlerini belirlemeleri ve çözüm yollarını deneyerek sonuçları değerlendirmeleri önerilebilir. Babanın, çocuğun gelişimi ve eğitimindeki rolünün önemini gerek babalara gerekse anne ve diğer aile bireylerine anlatmaları önerilebilir. Okul aile ilişkileri kapsamında anneler yerine özellikle babalara bazı görev ve sorumluluklar vererek, babaların okul ile ilişkilerini güçlendirmelerini sağlamaları önerilebilir. Babalara yönelik bilgilendirme toplantıları, aile katılım programları hazırlamaları önerilebilir. Boşanmış babalara, baba- çocuk ilişkisi ile ilgili gerekli desteği sağlamaları, fırsat eğitimlerinden yararlanarak babaların çocuklarıyla olan etkileşimlerini arttırmaya çalışmaları, okul aile işbirliği kapsamındaki çalışmalara boşanmış babaları dahil ederek babaların çocukların eğitim yaşantılarında daha çok yer almalarını sağlamaları önerilebilir.
- Babalara, uygun zamanı sağlamaya çalışarak, baba okul ilişkilerini güçlendirmek adına anne ve diğer aile bireyleri ile sorumlulukları paylaşmaları, çocuklarının eğitimlerinde daha çok yer almaları, ilgili yayın ve araştırmaları takip etmeleri önerilebilir. Annelere ise bu konuda babaları teşvik etmeleri önerilebilir. Boşanan babaların, çocuklarının eğitim yaşantılarında daha çok yer almaları için okul ile ilişkilerini güçlü tutmaları, okul aile işbirliği kapsamında yapılan çalışmalara katılmaları önerilebilir.
- Bu araştırma öğretmen görüşlerine göre yapılmıştır. Araştırmacılara, babalara, annelere ve eğitimcilere yönelik açık uçlu soruların sorulduğu, görüşme tekniğinin kullanıldığı araştırmalarla okul- baba ilişkisini engelleyen faktörleri belirlemeleri önerilebilir. Babaların katıldığı eğitim programları hazırlayarak etkilerini ve sonuçlarını değerlendirmeleri önerilebilir. Boşanma sonrası baba- çocuk- okul ilişkisine ve büyükebeveyn- çocuk- okul ilişkisine yönelik çalışmaların çok az sayıda olması nedeniyle bu alanda araştırmaların yapılması, eğitim programlarının uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- ASLANARGUN, Engin (2007). "Okul - Aile İşbirliği ve Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Tarama Çalışma", *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 18, s. 119-135.
- BAYRAKTAR, Vedat, GÜVEN, Gülhan & TEMEL Fulya (2016). "Okul Öncesi Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Aile Katılım Çalışmalarına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, S. 24 (2), s. 755-770.
- BEHSON, Scott & ROBBİNS, Nathan (2016). "The Effects of Involved Fatherhood on Families, and How Fathers Can be Supported Both at the Workplace and in The Home", United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA) Division for Social

- Policy and Development's Expert Group Meeting on Family Policies and the 2030 Sustainable Development Agenda, New York, 12 - 13 May. <http://www.un.org/esa/socdev/family/docs/egm16/BehsonRobbins.pdf> (Erişim tarihi: 20.08.2017).
- ÇATIKAŞ, Kamile Tuba (2008). *Okul Öncesi Eğitime Babaların Katılım Düzeyleri ile İlgili Değişkenlerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı.
- DİMİTRİADİ, Sophia, AGGELİ, Athanassia & PAPIOTIS Jason (2015). Exploring Father Involvement in Early Childhood, *20th International Conference of the Association of Psychology and Psychiatry for Adults and Children APPAC* (18-22 May, Athens, Greece).
- DRISCOLL, Kate & PİANTA, Robert C. (2011). "Mothers' and Fathers' Perceptions of Conflict and Closeness in Parent-Child Relationships During Early Childhood", *Journal of Early Childhood and Infant Psychology*, S. 7, s. 1-24.
- ERDOĞAN, Çetin & DEMİRKASIMOĞLU, Nihan (2010). "Ailelerin Eğitim Sürecine Katılmama İlişkin Öğretmen ve Yönetici Görüşleri", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, S. 16 (3), s. 399-431.
- ERSAN, Ceyhan (2015). "Babalara Verilen Dil Eğitim Programının Çocukların Alıcı Dil Gelişimine Etkisi", *Eğitim ve Bilim*, S. 40 (180), s. 51-71.
- FOGARTY, Kate & EVANS, Garret D. (2009). The Hidden Benefits of Being an Involved Father. FCS2137, *Department of Family, Youth and Community Sciences, Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural Sciences, University of Florida*.
- FRAENKEL, Jack R. & WALLEN, Norman E. (2009). *How to Design and Evaluate Research in Education* (7th ed.), New York: The McGraw Hill Companies.
- GALINDO, Claudia & SHELDON, Steven B. (2012). "School and Home Connections and Children's Kindergarten Achievement Gains: The Mediating Role of Family Involvement", *Early Childhood Research Quarterly*, S. 27, s. 90-103.
- HALGUNSETH, Linda C., PETERSON, Amy, STARK, Deborah R. & MOODİE, Shannon (2009). *Family Engagement, Diverse Families, and Early Childhood Education Programs: An Integrated Review of the Literature*. Washington, DC: NAEYC.
- HARVARD FAMILY RESEARCH PROJECT (2006). *Family Involvement Makes a Difference Evidence That Family Involvement Promotes School Success For Every Child of Every Age*, No. 1 in a Series Spring.
- HAZER, Oya (2011). "Ergenlerin Büyük Ebeveynlerinden Beklentilerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi", *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E- Dergisi*, s. 1-22. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/oyahazer2makale.pdf> (Erişim tarihi: 20.08.2017).
- HWANG, Shann, GİLLUM, Nerissa, GARCİA, John, MURRAY, Felicia, & LİNDİSAY, Theresa (2014). "Father- Child Interactions: Effects of Financial Stress and Couple Conflict", *Texas Child Care Quarterly*, S. 37 (4). http://www.childcarequarterly.com/pdf/spring14_father-child.pdf (Erişim tarihi: 20.08.2017).
- KALMİJN, Matthijs (2015). "Father-Child Relations After Divorce in Four European Countries: Patterns and Determinants", *Comparative Population Studies*, S. 40 (3), s. 251- 276.
- KARAKAŞ, Hamdi (2014). *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Öğrenci Babalarının Aile Katılım Çalışmalarına Katılım Düzeylerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- MEGEP, (2007). *Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Aile ve Çocuk*, Ankara.
- MITCHELL, Linda, HAGGERTY, Maggie, HAMPTON, Viv & PAİRMAN, Ann (2006). *Teachers, Parents, and Whānau Working Together in Early Childhood Education*, *New Zealand Council for Educational Research Te Rūnanga O Aotearoa Mō Te Rangahau I Te Mātauranga Wellington*.
- NAOMEE, Iffat (2013). "Role of Families on Early Childhood Development and Education: Dhaka City Perspective", *The International Journal of Social Science*, S. 11 (1), s. 158-169.
- ÖNGİDER, Nilgün (2013). "Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, S. 5 (2), s. 140-161.
- ÖNGİDER, Nilgün (2013). "Boşanmış ve Evli Ailelerden Gelen Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul- Red Düzeyleri ile Psikolojik Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması", *Klinik Psikiyatri*, S. 16, s. 164-174.
- PEKEL ULUDAĞLI, Nilay (2017). "Baba Katılımında Etkili Faktörler ve Baba Katılımının Baba, Anne ve Çocuk Açısından Yararları", *Türk Psikoloji Yazıları*, S. 20 (39), s. 70-88.
- PEKKARAKAŞ, Emine (2010). *3-6 Yaş Çocukların Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Eğitime Katılım Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Programı.
- PRUETT, M., PRUETT, K., COWAN, C. & COWAN, P. (2017). "Enhancing Father Involvement in Low- Income Families: A Couples Group Approach to Preventive Intervention", *Child Development*, S. 88 (2), s. 398-407.
- ŞAHİN, Hakan & DEMİRİZ, Serap (2014). "Beş Altı Yaşında Çocuğu Olan Babaların, Babalık Rolünü Algılamaları ile Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 18, s. 273-294.
- TAŞKIN, Necdet (2011). "Çocukların Gelişiminde Katkıları Unutulanlar: Babalar", *Eğitime Bakış*, S. 7 (20), s. 43-47.
- TEKİN, Ali Kemal (2012). *Father Involvement in Early Childhood Education*, *ICER: Challenging Education for Future Change*, September 8-9, KKKU, Thailand.
- TEZEL ŞAHİN, Fatma & ATABEY, Derya (2014). "The Scale for Teacher Parent Communication and Collaboration", *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*, S. 14 (5), s. 76-90.
- TÜRKOĞLU, Didem (2013). *Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Babaların Babalık Rollerini Algılamaları ile Eşlerinden Gördükleri Desteğin Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı.
- YAVUZ KONAKMAN, Gamze & YOKUŞ, Gürol (2016). "Ebeveynlerin Okul Öncesi Eğitime Katılım Düzeylerine İlişkin Algıları", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13 (35), s. 176-193.
- YAZAR, Ayşenur, ÇELİK, Meryem & KÖK, Mehmet (2008). "Aile Katılımının Okul Öncesi Eğitiminde ve 2006 Okul Öncesi Eğitim Programındaki Yeri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 12 (2), s. 233- 243.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur (2004). *Çalışan Anne ve Çocuk*, İstanbul: Morpa Yayınları.